

V A S S Z É C S E N Y I K É P E S

MÚLTIDÉZŐ

IX. ÉVFOLYAM, 2020. II. KÜLÖNSZÁM

A Múltidéző idei második száma a tervezettől eltérően az I. Világháború vasszécsenyi hősi halottainak állít emléket, lapunk egyik állandó olvasójának, Tóth Ágostonnak köszönhetően, aki vette a fáradságot és összevetette a falu emlékezetét a legújabb hadtörténeti kutatások eredményeivel.

Több mint 100 év telt már el az első világháború vége óta, elmentek már az utolsó emberek is, akik személyesen emlékezhetnek a harcokra. Nekünk azonban kötelességünk emlékezni az áldozatra, amit hoztak a hazáért. Ezzel az írással tisztelni szeretnék emléküket előtt, és összeszedni azokat a morzsákat, amiket még lehet tetteikről. Erre azért nyílik most lehetőség, mert az évforduló közeledtével a Hadtörténeti Intézet és Múzeum koordinálásával 8 év munka után nagy formátumú adatbázis jött létre (<https://katonahoseink.militaria.hu>), majdnem másfél millió veszteségi eset összegyűjtésével (halott, sebesült, fogságba esett) korabeli dokumentumokból, a hivatalos veszteséglistákból, polgári és katonai halotti anyakönyvekből és temetőkataszteri nyilvántartásokból. Az adatbázis az akkori Magyarország területén élők adatait tartalmazza, de a dokumentumok időközbeni elkeveredése és korabeli hanyag vezetése miatt nem teljes, de így is lehetőséget nyújt mindazoknak, akik felmenőik vagy a szűkebb pátriájukból származó honvédek sorsára kíváncsiak.

Írásom két részből fog állni, az elsőben áttekintem az adatbázisban fellelhető Lipárthoz és Vasszécsenyhez (a két település ekkor még külön létezik) köthető veszteségi eseteket, összevetem azokat a két település hősi emlékműveivel. A második részben csak azokkal a halálesetekkel fogok foglalkozni, ahol ismert a dátum, és megpróbálom őket összekötni a szintén a Hadtörténeti Intézet és Múzeum gondozásában elérhető ezredtörténetekkel (<http://www.magyarezredek.hu/hadtorileaflet/>), és ezáltal a konkrét hadi helyzettel, ütközetekkel.

Lipárt és Szécseny veszteséglistái

Előljáróban szólnom kell az adatokról és az adatértelmezés általam követett módszertanáról. A Hadtörténeti Intézet adatbázisában a következő adatok kerültek rögzítésre (amennyiben ismertek voltak): név, születési hely és év, honosság (ország, megye), katonai rendfokozat, alakulat és alosztály, valamint a veszteségi eset típusa, időpontja és helyszíne, halottaknál a temetés helyszíne. Időpontot és helyszínt sajnos csak a haláleseteknél találunk, hadifogságba esetteknel a helyszín pedig általában a hadifogolytábor jelöli, ahol fogságban voltak, nem a fogságba esés helyszínét. A keresés ezenkívül tartalmazza az adatok forrását, ami polgári anyakönyvek esetén szintén segíthet azonosítani a halott származási helyét

Az első fontos kérdés, hogy kit tekintünk egy adott településhez tartozónak. Az adatbázisban csak a születési hely, nem pedig a lakóhely szerepel, a későbbi elköltözés miatt tehát keletkezhetnek anomáliák. Továbbá a korabeli dokumentumok kézírással íródtak, ami sokszor nem egyértelműen olvasható, és a digitalizáció során is kerülhetnek a rendszerbe hibák. Falubeli születésű emberek ezért Lipárt, Lipárd, Vasszécsény, Vasszécseny, Szécseny, Szécsény elnevezésekkel is az

adatbázisba kerülhettek. Én mindkét szempontból a lehetséges legtágabb értelmezést választottam kiindulópontnak, tehát itteni kötődésűnek tekintek mindenkit, aki itt született, bármelyik névváltozattal szerepeljen. Mivel vizsgálatom során a hősi emléktáblákra erős bizonyítékként tekintettem, ezért 3 esetben olyan személyt is felvettem a szécsenyi listára, aki szerepel a hősi emléktáblán, de születési helye nem Szécseny, hanem valamelyik szomszédos település, viszont a halotti anyakönyve a száma alapján vasszécsenyi nyilvántartásban szerepel. Az adatbázisban egy személy a nyilvántartási rendszer sajátosságai miatt többször is szerepelhet, és akár mindannyiszor némileg eltérő adatokkal. Ebben az esetben azt az adatot tekintem igaznak, amit több forrás támaszt alá, és az én áttekintésemben minden név csak egyszer fog szerepelni. A táblázatban a néven kívül az alakulatot, születési évet, rendfokozatot, továbbá a veszteségi esetre vonatkozó adatokat fogom csak szerepeltetni az adatbázisban szereplőkből, továbbá azt jelzem majd, hogy az adott név szerepel-e a hősi emlékművön, vagy sem. Mindezek fényében tehát a lipárti adatok a következők:

Név	Rendfokozat	Alakulat	Szül. hely	Szül. idő	Veszteség típusa	Helyszín	Időpont	Eltemetve	Hősi emlékm. jel.
Egyed János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1892	halott	-	-	-	+
Fekete János	népfelkelő gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1894	halott	Dźwiniacz Górný, Galícia	1915.03.19/03.29	Dźwiniacz Górný	+
Fekete János	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1894	halott	-	1915-1.25-2.10	-	+
Hajas Hamelik István	népfelkelő	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1877	halott	Ojtoz, a múúttól délre	1917.08.20	622. magaslat	
Kovács József	huszár	m. kir. 7. honvéd huszárezred	Lipárt	-	halott	Mastacani, hadifogság, Románia	1917.05.01	-	+
Kovács Máté	-	-	-	-	halott	Oroszország	1920.12.31		+
Meszler József	népfelkelő gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1895	halott	Harja, Románia,	1917.11.29	Hajrától ÉNY-ra	+
Nagy János		-	Lipárt	-	halott	Oroszország	1917.12.31	-	+
Osztermann Sándor	törzsőrmester	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1883	halott (hadifogoly)	Damij, Oroszország	1916.2.6	Damij	
Piskor Imre	huszár	cs. és kir. 11. ulánusezred	Lipárt	1886	halott	Balamutowka, Oroszország	1915.06.18	Balamutowka	
Sütő Máté	honvéd	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1884	halott	Wolkowycze mellett, Oroszország	1915.08.23	Wolkowycze falu mellett egy nagy kereszt tövében	
Tóth László	honvéd	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1875	halott	Sopron, tartalékkórház	1917.01.01	Sopronbánfalva	
Bendli Sándor	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1887	sebesült	-	-	-	
Böröcz István	népfelkelő gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1895	sebesült	-	-	-	
Gombkötő Károly	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1880	sebesült	-	-	-	
Horváth János	őrvezető	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1893	sebesült	-	-	-	+
Horváth László	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1894	sebesült	-	-	-	
Kapui Ferenc	címzetes őrvezető	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1889	sebesült	-	-	-	
Kapui Károly	tizedes	m. kir. 18. gyalogezred	Lipárt	1874	sebesült	-	-	-	
Nagy János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	-	sebesült	-	-	-	
Németh István	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Lipárt	1887	sebesült	-	-	-	
Marton Károly	gyalogos	m. kir. 18.	Lipárt	1878	sebesült	-	-	-	

		gyalopezred							
Piskor Kálmán	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalopezred	Lipárt	1883	sebesült	-	-	-	
Szalai József	gyalogos	m. kir. 18. gyalopezred	Lipárt	1872	sebesült	-	-	-	
Gaber Alajos	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalopezred	Lipárt	1880	hadirokkant	-	-	-	
Danka Dénes	népfelkelő gyalogos	cs. és kir. 82(83) gyalopezred	Lipárt	1897	hadifogoly	Wetluga, Kostroma Oroszország	-	-	
Danko István	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalopezred	Lipárt	1893	hadifogoly	-	-	-	
Fekete János	gyalogos	m. kir. 18. gyalopezred	Lipárt	1894	hadifogoly	Oroszország	-	-	+
Nagy Ferenc	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalopezred	Lipárt	1891	hadifogoly	Oroszország	-	-	
Sütő Péter	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalopezred	Lipárt	-	hadifogoly	-	-	-	
Takács József	póttartalékos	m. kir. 18. gyalopezred	Lipárt	1878	hadifogoly	Nikolsk-Ussuryjsk, Oroszország	-	-	
Tóth János	tizedes	m. kir. 18. gyalopezred	Lipárt	1884	hadifogoly	Oroszország	-	-	+
Kapui Antal		csak emlékmű!							+
Nagy József		csak emlékmű!							+
Pégán János		csak emlékmű!							+
Soós Máté		csak emlékmű!							+
Vincze János		csak emlékmű!							+

Mint látható, a lipárti adatok felderítettsége nem rossz, a következő vasszécsényi listán sajnos számos esetben nem sikerült a táblán szereplő nevekről forrást találni az adatbázisban. Több esetben megfigyelhető, hogy a táblán az áldozatok közt szereplők a nyilvántartásban sebesültként vagy hadifogolyként szerepelnek. Hogy ők ebben a minősítésben kerültek-e a táblára, van később ennek következtében hunytak el, ez további kutatásokat igényel, de az utóbbi verziót gondolom valószínűnek.

Név	Rendfokozat	Alakulat	Szül. hely	Szül. idő	Veszteség típusa	Helyszín	Időpont	Eltemetve	Hősi emlékm. jel.
Benkeházi János	honvéd	m. kir. 18. gyalopezred	Szécsény	1893	Halott	Cygan-y-tól északra, Galícia	1915.05.25	Cygan-y-tól északra	+
Bindics János	honvéd	m. kir. 31. gyalopezred	Vasszécsény	1875	halott	cs. és kir. 1505. tábori kórház Olaszország	1918.16.26	Follina	
Fehár János	honvéd	m. kir. 18. gyalopezred	Vasszécsény	1877	halott	Krasnik, Oroszország	1914.09.05	Krasnik	
Ferencz Sándor	gyalogos	m. kir. 18. gyalopezred	Szécsény	1892	halott	-	? ,8.27-9.10	-	+

Horváth Károly	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1893	halott	-	1914.11.1-12.10	-	
Kiss János	tizedes	-	Szécsény	-	halott	-	1915.01.15	-	+
Kulcsár Sándor	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1890	halott	m.kir.6 honvéd tartalékkórház	1918.08.27	Tolmezzo	
Nagy János	honvéd	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1873	halott	Budapest 4. tartalékkórház	1917.10.18	Budapest	
Neher Károly	1. osztályú matróz	cs. és kir. matrózkar	Vasszécsény	1897	halott	Trieszt	1917.12.21	Trieszt	
Preinsberger Ferenc	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1894	halott	Bukové Brdo (Bukowe Berdo), Ustrzyki mellett, Galícia	1915.04.02	Bukové Brdo, Ustrzyki mellett	+
Punger Ferenc	önkéntes őrzető	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1899	halott	Bereck, Maros-Torda vármegye, járványkórház	1918.07.07	Marosvásárhely	+
Sütő Lajos	gyalogos	cs. és kir. 48 gyalogezred	Vasszécsény	1897.06.15	halott	Hart, hadifogolytábor kórháza	1918.06.25	St.György-en am Ybbsfelde (Alsó-Ausztria)	+
Szalai Kálmán	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1885	halott	Zaturczy községtől nyugatra, Wolynskij kerület, Volhínia, Oroszország	1916.07.28	Zaturczy községtől nyugatra	+
Ferencz Imre	póttartalékos honvéd	m. kir. 18. gyalogezred	Bárdos	-	halott	Kenty tartalékkórház	1914.11.02	-	+
Kőműves (Kőműves) Antal	-	-	-	-	halott	orosz harctér	1917.12.31	-	+
Sütő Antal	népfelkelő	cs. és kir. 83 gyalogezred	Csempezkopács	1881	halott	Bécsi 5. sz. tartalékkórház	1917.02.11	-	+
Gajári János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1895	sebesült	-	-	-	
Kiss Ágoston	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1894	sebesült	-	-	-	
Kiss István	járőrvezető	m. kir. 7. huszárezred	Vasszécsény	1886	sebesült	-	-	-	
Pungor Antal	gyalogos népfelkelő	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszecsény	1889	sebesült	-	-	-	

Pungor János	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1887	sebesült	-	-	-	
Pungor János	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1884	sebesült	-	-	-	
Pungor Lajos	tizedes	m. kir. 6. huszárezred	Vasszécsény	1892	sebesült				+
Soor János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1884	sebesült	-	-	-	
Szalay Jenő	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1893	sebesült	-	-	-	
Szalay Márton	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1889	sebesült	-	-	-	
Szapári József	gyalogos	m. kir. 15. gyalogezred (?)	Vasszécsény	1874	sebesült	-	-	-	
Zwikel János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1894	sebesült	-	-	-	
Bozi Antal	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1887	hadifogoly	-	-	-	
Gajár József	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1892	hadifogoly		Nishne-Udinsk, Irkutski kormányzóság, Oroszország	-	-
Gajári István	tizedes	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1890	hadifogoly	-	-	-	
Guzmits Lajos	őrvezető, címzetes tizedes	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1893	hadifogoly		Oroszország	-	-
Horváth Ágost	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1885	hadifogoly	-	-	-	+
Menczinger Antal	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1892	hadifogoly		Oroszország	-	-
Nagy János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1890	hadifogoly		Chabarowska, Geb. Primorsk, oroszország	-	-
Pünger Gusztáv	gyalogos	m. kir. 18. gyalogezred	Vasszécsény	1894	hadifogoly		Oroszország	-	-
Simon János	póttartalékos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1889	hadifogoly		Chabarowska, Gebiet Primorsk, Rußland	-	-
Szabó Ferenc	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1885	hadifogoly, sebesült		Orel, (oryol) spital nr.48 oroszország	-	-

Szalay János	gyalogos	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1895	hadifogoly	-	-	-	
Varga Lajos	gyalogos népfelkelő	cs. és kir. 83 gyalogezred	Vasszécsény	1890	hadifogoly	Liman, Oroszország	-	-	
Óri Jenő	zászlós	Csak elmékmű!							+
Pungor Ferenc	tizedes	Csak elmékmű!							+
Horváth Ferenc	tizedes	Csak elmékmű!							+
Badics József		Csak elmékmű!							+
Baranyai Géza		Csak elmékmű!							+
Kenesei Lajos		Csak elmékmű!							+
Kovács Ferenc		Csak elmékmű!							+
Kovács István		Csak elmékmű!							+
Molnár János József		Csak elmékmű!							+
Molnár Lajos		Csak elmékmű!							+
Sütő István		Csak elmékmű!							+
Zsámár István		Csak elmékmű!							+
Preiczner Ferenc		Csak elmékmű!							+

Az adatbázis és az emléktáblák adatait összegezve láthatjuk, hogy Lipárton összesen -legalább- 20, Vasszécsényben pedig 32 halálos áldozattal számolhatunk. A két falunak 1910-es adatok alapján 588 illetve 781 lakosa van, így a halálos áldozatok arányára körülbelül 3,4 és 4,1 százalék adódik, ami némileg alacsonyabb a Vas megye egészére számított 5,4 %-nál. (<https://katonahoseink.militaria.hu/statistics>; <http://nepesseg.com/vas/>).

Az adatbázisban szereplő hősi halottaknál megismerhetjük többé-kevésbé pontosan a halál dátumát, és sokaknál a helyszínt is. Megrendítő, hogy sokan milyen fiatalon haltak meg, a szomorú rekordot Pungor Ferenc tartja, aki-önkéntesként- a 20. életévét sem élte meg. Felmerül a kérdés, hogy miért nem szerepel minden név az emlékműveken. Erre válasz lehet a költözés-probléma, de biztosan ennyi évvel az emlékművek elkészítése után már nem lehet mondani. A legfontosabb azonban hogy most már pontos halálozási dátumokat is megismerve, lehetőség nyílik a halálesetek összekötésére a háború történéseivel.

Hőseink nyomában – Történetek a számok mögött

Az adatok ismeretében áttérhetünk második témánkra, a halálesetek és a háborús történések összekötésére, ahol ez lehetséges. Ehhez szükség van a dátumokon felül az alakulatok történetének ismeretére is. A fenti táblázatokból is látható, hogy katonáink nagy része a magyar királyi 18. honvéd gyalogezredben, vagy a császári és királyi 83. gyalogezredben szolgált. Elsősorban ennek a két ezrednek történetét fogom nagy vonalakban végig követni, elsősorban azoknak az ütközeteknek leírásával foglalkozva, ahol van érintett falunkbeli. Kitérek az egyéb alakulatokra is, amennyiben lehetséges, de itt sok esetben jelenleg nincs forrásom. Elsősorban a csatatéren történt halálesetekkel van értelme foglalkozni, a kórházakban, hátszágban elhunyt személyek sorsát nem lehet már a harctéri cselekményekkel összekötni.

Mielőtt azonban a lényegre térnék, szükséges néhány szót ejtenem röviden a monarchia fegyveres szervezetéről. A szárazföldi haderő 3, egymástól a bevethetőségben és a kiképzés fokában is különböző részre tagolható. Az első a közös, császári és királyi hadsereg, német vezénylési nyelvvel, 4 fegyvernemmel (gyalogság, lovasság, tüzérség, műszaki csapatok), a második a Magyar Királyi Honvédség (osztrák párja a Landwehr), magyar és horvát vezénylési nyelvvel, 3 fegyvernemmel (gyalogság, lovasság, tüzérség).

A harmadik rész a csak háború idején felállított, legkevesebb kiképzést kapó Magyar Királyi Népfelkelés (osztrák párja a Landsturm) magyar vezénylési nyelvvel és 2 fegyvernemmel (gyalogság, lovasság). (Pintér, 2017) A két településünk a szombathelyi székhelyű közös 83., és a soproni székhelyű a honvéd 18. gyalogezred hadkiegészítő területére esett (<http://www.magyarezredek.hu/hadtor-i-leaflet/index.jsp>), azt hogy egy újonc hova kerül, sorsolás döntötte el (Pintér, 2017). A két gyalogezreden kívül többen szolgáltak a zalaegerszegi illetőségű 6. honvéd huszárezrednél és a pápai 7. honvéd huszárezrednél. Ezenkívül van egy-egy adatunk a hadiflottára (Nehár Károly, SMS Szigetvár, ami a flotta egyik elavultabb, un. védett cirkálója), a közös hadseregbe tartozó 11. ulánuszeregre (szintén lovasság, Piskor Imre), a 15., 31. honvéd gyalogezredekre (Trencsén és Veszprém székhellyel) és a 48., 82. közös gyalogezredekre (Nagykanizsa és Székelyudvarhely). Ezek oka lehet elköltözés, elírás, de az is gyakran előfordult, hogy egyes alakulatokat ideiglenesen más alakulatok alárendeltségébe vezényeltek, így akár másik ezred veszteséglistájára is felkerülhettek. Azt nem tartom valószínűnek, hogy egy falunkbeli születésű katonaköteles korára Erdélybe jusson, és ott kerüljön sorozás alá.

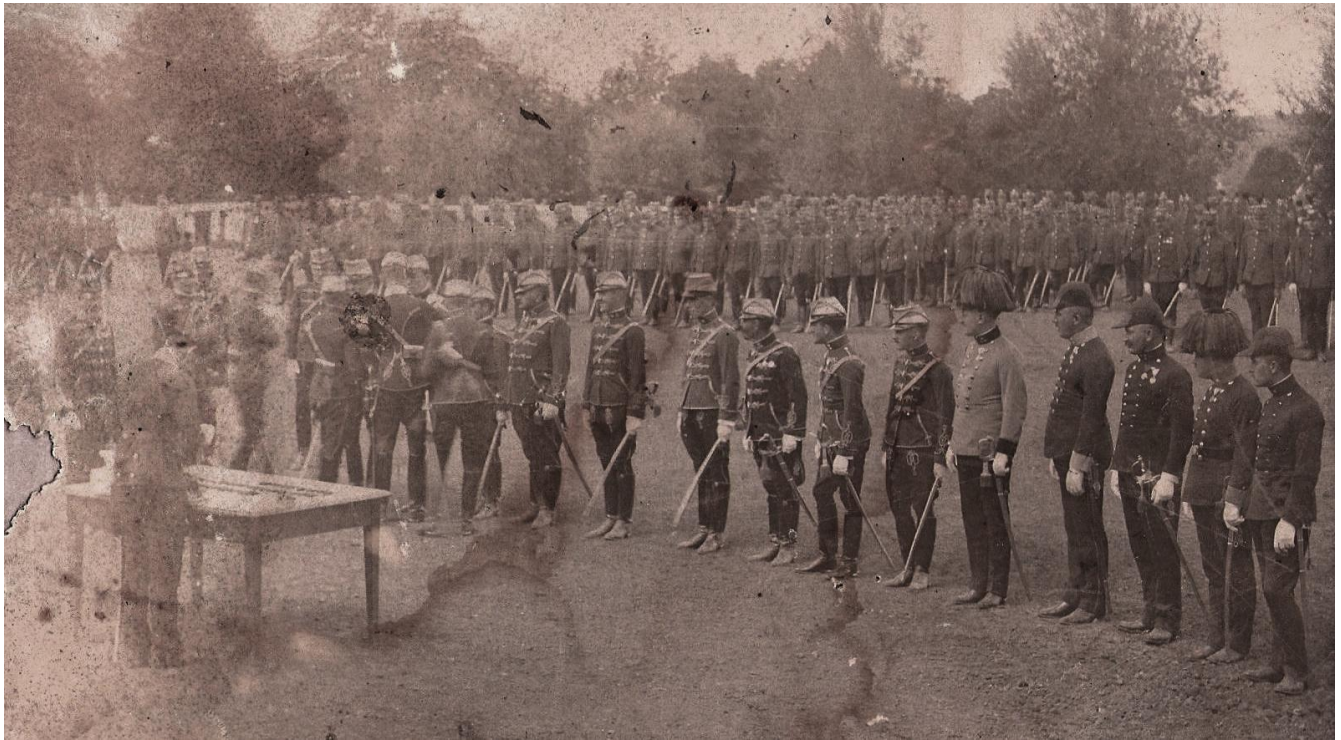
A 18. honvédezredhez kapcsolódó veszteségeink leírását veszem előre, mivel ettől az ezredtől nagyobb számú adat ismert, és sajnos forráshiány miatt csak a háború első felének történéseit tudtam végigkövetni. Két írást hívtam segítségül, mindkettő a <http://www.magyarezredek.hu> oldalon elérhető, korabeli visszaemlékezés. Az első Martini Róbert: Egy 18-as honvéd hadinaplója csak korlátozott mértékben használható, szerzője századparancsnok, de csak az első néhány hónap történetét meséli el, mert az ősz folyamán megsebesül, és gyógyulása után másik alakulatba osztják be. Elbeszélése inkább élményszerű, kronológiai célokra nehezen használható.

A másik forrásom Nemess Ernő Tizennyolcas honvédek című munkája, ami összeszedettebb, jobban datálható, azonban csak az 1915-ös év végéig tart, ezért az ennél későbbi történéseket csak utalásszerűen tudom megjeleníteni. Jelent ugyan meg egy újabb könyv az ezred 1917-es Ojtoz környéki harcairól is, de az még nem sikerült beszereznem.

A 18-as honvédezredet augusztus 3-án, már a háború kitörése után mozgósították. A Szerbia ellen felvonuló ezredek közé tehát nem került be, augusztus 14-én indították útba vonattal Galícia felé, 17-én érkeztek meg Łańcut (ma: Lengyelország) településre, majd útba indultak északnak, az orosz határ felé, amit Lezajsknál léptek át. Az első komolyabb fegyveres összetűzésre augusztus 27-én Biskupie-nél került sor, az első veszteségeket is itt szenvedték el (27 halott, 130 sebesült). Ezt 29-én követték a Piotrków környéki harcok, ahol a másik vasi ezreddel, a 83.-kal harcoltak együtt. Az ütközet később tovább haladt Pietrkówek majd Majdan-Pietrkówek irányába. Bár a támadás előrehaladt, de 5-én az általános helyzet miatt

visszavonulási parancsot kapott az ezred. A napokban, elképzelhető, hogy a visszavonulást kísérő utóvédharcban hunyt el Fehár János, aki a falu első dokumentált vesztesége. Az adatbázisban Krasnik településsel szerepel, ami egy nagyobb település, kb. 10 km-re a harcok helyszínétől. Ezután az ezred folytatta a visszavonulást, részt vett októberben az Ivangorod környéki (ma Dęblin) harcokban, majd a golacswi erdőben harcolt november-decemberben. Sajnos ennek helyszínét nem tudtam pontosan beazonosítani, de az biztos, hogy a Krakkó-Kielce-Radom vasútvonal mellett található, az első háborús karácsony is itt érte az ezredet. Ehhez az ütközethez kapcsolható Horváth Károly és valószínűleg a Kenty tartalékkórházban elhunyt Ferencz Imre.

1915 januárjának elején az ezredet új frontra, az Erdős-Kárpátokba szállították. A galíciai helyzetet a limanowai ütközet stabilizálta, de Przemyśl erődjében több mint 100000 osztrák magyar katona esett csapdába, és az osztrák hadvezetés a Kárpátok északkeleti csücskénél támadva próbálta felmenteni, míg az oroszok is itt látták egy Budapest felé indított támadás lehetséges kiindulópontját. A hadszíntér a téli, hegységi viszonyok között nagyon nehéznek számított, különösen hogy a Monarchia hadserege téli hadviselésre egyáltalán nem volt felkészülve. A fagyhalál veszélye mellett a nagy hóban előrehaladni rendkívül megterhelő volt, és lövészárkot sem lehetett ásni, a hóba ázott árkok pedig fedezetet nem, csak egy kis takarást biztosítottak.

Erre a hegyes-havas hadszínterre került hát az ezred, 25-én elfoglalta a San folyó jobb partján található Smolnikot, majd 27-én Lutowiskát (ma mindkettő Lengyelország) foglalja el, és a következő napokban, február 10-ig súlyos harcokat vív, az eddigi tapasztalt legerősebb tüzérségi tüzet szenved el. Itt veszítjük el az első lipárti halottat, Fekete Jánost. (Az emléktáblán idősebb és ifjabb Fekete János is szerepel. A nyilvántartásban szintén két Fekete János van, egyikük a 18., másik a 83. gyalogezredben szolgált, a születési évük azonban az adatbázisban megegyezik). Ezután az ezred Caryńskie környékére szorul vissza, ahol az ellenség mellett a hideggel is meg kell küzdenie. Március 11-én egyetlen éjszaka alatt 17-en fagytak halálra, egyetlen századból. Az ezred ezután még a térségben harcolt, részt vett a húsvéti kárpáti csatában is, amelyről még később ejtek szót, majd május elején ismét áthelyezték Galíciába, Cygany térségébe.

Május 24-én érkezett meg új állásaiba, majd már másnap, 25-én csatlakozott a hadosztály támadásához, Stale falu felé nyomult előre, feladata minél több orosz erő lekötése volt. A támadás az ezred szakaszán sikeres volt, de 21 halott és 17 sebesült volt az ár, köztük újabb falunkbeli, Benkeházy János.

A csatát egy hónapig tartó klasszikus állóháború követte. Przemyśl és Lemberg visszafoglalása után indult meg újra a front ezen a szakaszon is, a soproni ezred végig üldözte az oroszokat Galícián, augusztus 19-én átkelnek a Bugon is Niemirównál, majd továbbhaladnak északra, elfoglalva többek közt Wołkowiczét, (ma: Volkovichi, Fehéroroszország). Itt hunyt el a lipárti Sütő Máté. A támadás augusztus 27-ig tartott, amikor az ezredet átcsoportosították Buczacba (ma: Buchach, Ukrajna) majd szeptember végén visszakerült Volhíniába, ahol felkészült a téli állóháborúra.

Sajnos a forrásul használt könyv itt véget ér, így a 18-as honvédek közül nem tudok több halálozást konkrét hadművelethez kötni. Szalai Kálmán az adatbázis tanúsága szerint 1916. 07. 28-án hunyt el Zaturczyban (ma: Zaturci, Ukrajna) ekkor még javában zajlott az orosz Bruszilov offenzíva. Az ezred később az Ojtozi hágóhoz kerül (az erről készült könyvet sajnos még nem tudtam megszerezni), itt esik el a második ojtozi csatában Hajas Hamelik István, 1917. augusztus 20-án. A többi ismert dátumú ezredbeli veszteség, így harci cselekményekhez közvetlenül nem rendelhető.

A közös 83. gyalogezred történetének áttekintéséhez vitéz Doromby József: A volt cs. és kir. 83-as és 106-os gyalogezredek története és emlékkönyve című munkáját használtam fel. A felhasznált források közül talán ez volt a legkönnyebben használható, és az ezred történetét az egész háború során végigkíséri.

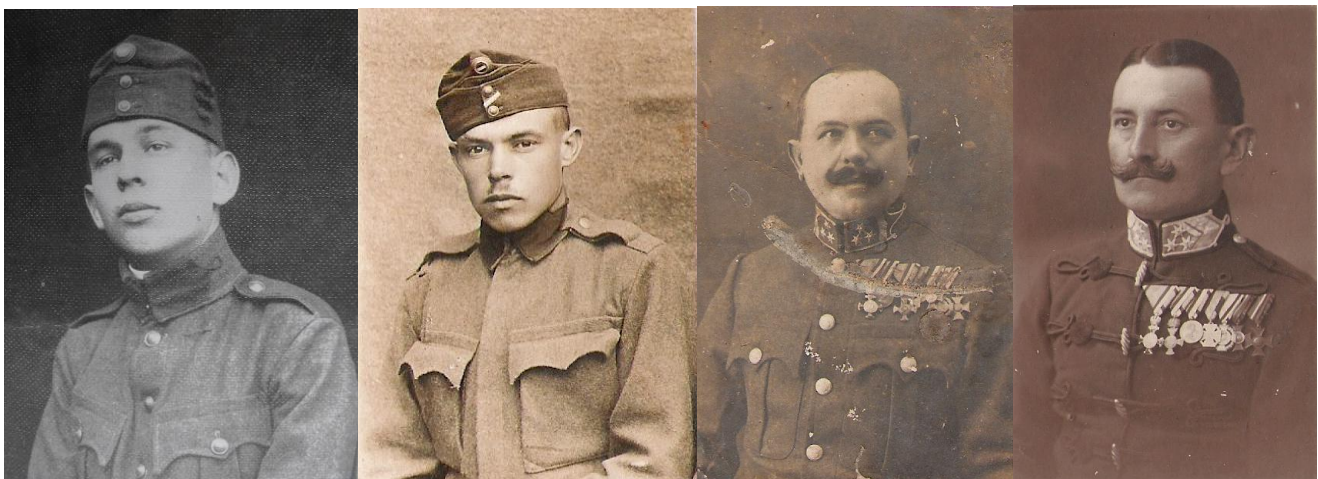
A 83-asok mozgósítása a 18-asokhoz hasonlóan a háború kitörése után, augusztus 4-én történt meg. A szombathelyi főtérén történt ünnepélyes eskütétel után augusztus 7-8-án indították őket útnak Galícia felé, Rzeszówba. Innen a Monarchia kezdeti támadásához csatlakozva észak felé indultak, az orosz határt a San melletti Krzeszów községnél (ma: Lengyelország) augusztus 21-én lépték át. Az első nagyobb ütközetét augusztus 27-én Rudniknál vívta, majd a 18. honvédezzrel együtt részt vesz a Piotrkow-i ütközetben, és az azt követő visszavonulásban is. Ezt követően a soproni ezredhez hasonlóan egész ősszel Galíciában harcol, majd 1915. január elején átcsoportosítják a Kárpátokba.

Január 8-án érkezik meg Mezőlaborcra, ezzel belép az Uzsoki hágóért vívott ütközetbe. Februárban a 18-as ezredtől délre, Sokoliki (ma: Sokoliki Górskie, Lengyelország) környékén találjuk a szombathelyieket, ahol a kárpáti téli csatában részt vesznek a Przemysl felmentésére indított támadásokban. Márciusban már a Jeleniowaty hegycsúcs környékén harcolnak, a Monarchia Przemysl eleste után védelemre kényszerül. Az időjárás megenyhült, a problémát most mindent eláztató olvadákvíz jelentette. Valahol ezekben a harcokban esik el a másik Fekete János, az adatbázisban a hősi halál helyeként jelölt Dźwiniacz Górný a Jeleniowaty-tól északkelet felé esik.

Március 30-án az ezred állásait felsőbb utasításra feladni kénytelen, délnyugat felé, a Bukowe Berdo gerincére vonul vissza. A visszatérő hidegben többen megfagynak 2-án éjszaka, a hóban állások kiépítésére nincs lehetőség, így kell fogadniuk az oroszok április 3-án, nagypénteken induló támadását (kárpáti húsvéti csata). A pozíció tartása nagyon fontos volt, mert ez biztosította az egész V. hadtest visszavonulási útvonalát jelentő, Wolosate-i völgyet, így a 83. gyalogezred egyik legfényesebb haditettét hajtotta végre itt. Ez persze nagyon sok áldozattal járt, a halottak közt volt Preinsberger Ferenc, aki vagy az éjjel fagyott meg, vagy a másnapi védelmi harcban vesztette életét. Ő az utolsó ezredbeli áldozat, akinek halálát harci cselekményhez tudtam kötni, ezért az ezred további történetét csak nagy vonalakban mesélem el. Az itteni védelmi harcok folytatódtak, majd május elején, a gorlicei áttörést követően Ukrajna felé nyomult előre a honvédek, majd októbertől 1916 júliusáig állásharcok következtek. A Bruszilov-offenzíva alatt az ezred végig a térségben harcolt, majd 1917 októberében az olasz frontra került, ahol részt vett a caporettoi (ma Kobarid, Szlovénia) áttörés biztosításában. A támadó csapatokkal a Piave folyóig nyomult előre, ahol állásokba kerül, és a háború végéig harcolt, majd rendezetten vonult vissza Szombathelyre.

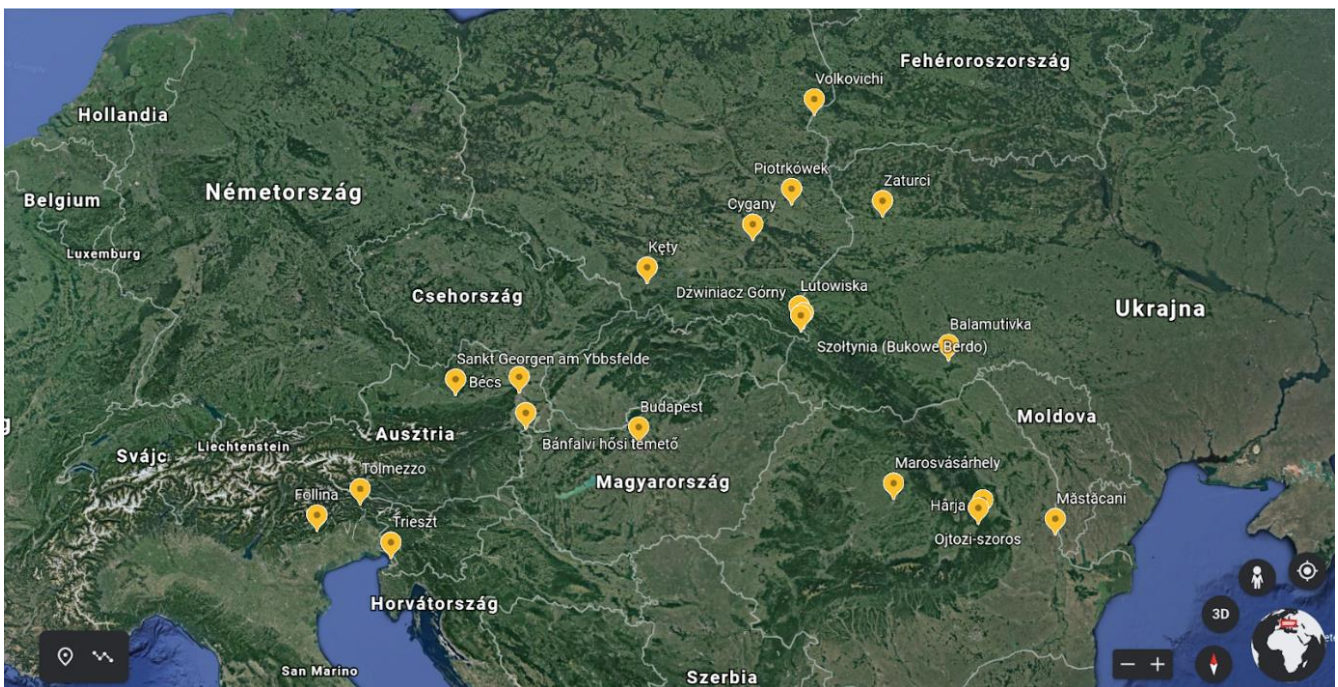
Egyetlen személy van még, akiről sikerült forrást találni, Piskor Imre, aki a cs. és kir. 11. ulánusezred katonájaként a Dnyeszer déli partján fekvő Balamutowkánál (ma: Balamutivka, Ukrajna) esett el. A szintén a <http://www.magyarezredek.hu> olalon elérhető, Ferdinánd bolgár király nevét viselő 11. huszárezred emlékkönyve című munkában a következő bejegyzés olvasható erre a napra: "Éjjel 2 órakor egy erős támadást ver vissza az ezred, azután az 5. és 6. század ellentámadásba kezd. Az éjjelt az állásokban töltjük." Piskor Imre, az ötödik század katonája volt, így ebben az éjszakai összecsapásban hunyt el.

Hol sírjaink domborulnak...

Végigkövettük hőseink útját, emlékezünk rájuk, és a világháború valamennyi áldozatára. Halottak napján gyűjtünk értük is egy gyertyát, akik 7 különböző országban nyugszanak, és ne feledkezzünk meg róluk, akik életüket adták hogy mi élhessünk életünket itt, a Kárpát medencében.

E számunk képanyagát a táblázatok és a térkép kivételével a Múltidéző Digitális Képtárházából válogattuk, mivel korábbi számainkban nagyobb részüket már közzétettük, és ott nevesítettük is, most ezt nem tettük meg. A fényképek csak illusztrációk, többnyire nem a hősi halottainkat ábrázolják, hanem életben maradt bajtársaikat, de a fényképen láthatók is átélték azt a földi poklot, amit az I. Világháború hozott Európára és hazánkra.

Az I. Világháborús lipárti Hősi emlékmű a településhez kötődő Módy Péter szobrász-restaurátorművész keze nyomán példaértékűen megújult a 100. évforduló kapcsán. Ha előbb készült volna el Tóth Ágoston a mostani kutatásaival, az itt közzétett, és az emlékművön nem szereplő személyek nevével kiegészülhetett volna az emléktábla. De biztosan meg lehet találni a módját, hogy ezt utólag pótolja a falu mindkét emlékhelyén. Ez kegyeleti kötelessége is.

Felhasznált irodalom:

vitéz Doromby József: A volt cs. és kir. 83-as és 106-os gyalogezredek története és emlékkönyve (1934)

Nemess Ernő Tizennyolcas honvédek (1916)

Martini Róbert: Egy 18-as honvéd hadinaplója (1933)

Pintér Tamás: Hadseregtől az ezredig: az osztrák magyar haderő felépítése in Pintér Tamás, Rózsafi János, Stencinger Norbert: Magyar ezredek a Doberdó-fennsík védelmében (2017)

<https://katonahoseink.militaria.hu> <http://www.magvarezredek.hu>

Köszönöm a <https://www.tortenelmiportre.hu> blognak, hogy felhívta a figyelmem erre a remek adatbázisra.

A térkép a Google Earth alkalmazás segítségével készült.